

**ALKOHOL- OCH DROGPOLITISKT PROGRAM
DANDERYDS KOMMUN
2004-2007**

**Antaget av Danderyds kommunfullmäktige
2004-10-18**

ALKOHOL- OCH DROGPOLITISKT PROGRAM

De senare årens utveckling i Sverige, inte minst bland barn och ungdomar, har påvisat vikten av ett samordnat gemensamt arbete kring alkohol- och drogfrågor¹. Regeringen har presenterat två handlingsplaner: **Nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador** (2000/01:SoU8) samt **Nationell narkotikahandlingsplan** (2001/2:SoU15). I dessa betonas att kommunerna nu får en viktigare roll än tidigare att utveckla och samordna insatser inom dessa områden².

Ett kommunalt alkohol- och drogpolitiskt arbete bör utgå ifrån en dialog mellan medborgarna, kommunens politiker och tjänstemän och kännetecknas av nytänkande och flexibilitet samt kunskap om befintlig forskning på området. Kommunens särskilda förutsättningar bör också tas i beaktande. Programmet skall vara vägledande för nämnder och förvaltningar i deras verksamhetsplanering och utvecklingsarbete.

Danderyds kommuns alkohol- och drogpolitiska program syftar till att förbättra folkhälsan för samtliga innevånare med respekt för den personliga integriteten.

Det alkohol- och drogpolitiska arbetet i Danderyd skall hållas levande och ges förutsättningar att utvecklas över tid. Handlingsprogrammet antas för åren 2004-2007 och skall därefter utvärderas och revideras. Socialnämnden har det övergripande ansvaret i samarbete med Kultur- och fritidsnämnd samt Barn- och utbildningsnämnd.

DANDERYD KOMMUNS VISION

Danderyds kommun strävar efter att skapa ett samhälle med en god folkhälsa för alla sina medborgare samt att erbjuda ett brett utbud av goda och främjande miljöer. Särskilt prioriterade är kommunens barn och ungdomar.

Det alkohol- och drogpolitiska programmet syftar till att skapa förutsättningar för barn och ungdomar att växa upp under trygga och goda förhållanden samt att förhindra negativa sociala, medicinska och ekonomiska konsekvenser som är alkohol- och drogrelaterade.

¹ Se bilaga 1, Trender och statistik

² Se bilaga 2, Nationella handlingsplaner

Arbetet skall ske med stöd av aktuell forskning och ha ett långsiktigt perspektiv med sikte på kommande generationer.

TRYGGHETSGRUPPEN

Trygghetsgruppen i Danderyds kommun verkar för att kommunens innevånare skall känna sig trygga oavsett ålder, kön eller etnisk tillhörighet. Gruppen arbetar med ett brett samhällsperspektiv och har bl.a. ett samordnande ansvar för ungdomsfrågorna i Danderyd. Trygghetsgruppen består av kommundirektören och cheferna för socialkontor, utbildnings- och kulturkontor, produktionskontor samt närpolis. Trygghetsgruppen har vidare ledningsansvaret för kommunens projekt Ungt Fokus, ett samarbetsprojekt kring förebyggande ungdomsfrågor.

DEFINITIONER

Droger

Det finns många definitioner på droger. I detta program åsyftas alla substanser som är euforiserande och/eller beroendeframkallande, d.v.s. tobak, alkohol, narkotika, substanser som sniffas, vissa sömn- och lugnande medel samt vissa dopingpreparat.

Barn och ungdomar

När barn och ungdomar nämns åsyftas alla individer under 18 år.

Verksamheter

När verksamheter nämns i barn och ungdomsdelen åsyftas alla kommunala verksamheter som arbetar med barn och ungdomar. Dessa är socialkontor, förskolor, skola, fritidsgårdar, samt ungdomsmottagning.

BARN OCH UNGDOMAR

Den enskildes förhållningssätt till alkohol och andra droger formas i samspel med omgivningen. Ett antal studier visar att familjen är den viktigaste faktorn i en individs utveckling. Andra vuxna som möter unga regelbundet, exempelvis skolpersonal och fritidspersonal, får också en betydelsefull roll i ungas liv. Forskning visar att ett effektivt främjande och förebyggande arbete bygger på samverkan mellan många aktörer och ett folkligt engagemang kombinerat med struktur och policy för det främjande och förebyggande arbetet.

I enlighet med Konventionen om barns rättigheter skall barn och ungdomar också ges reella möjligheter att delta och påverka i frågor som rör dem själva³.

VISION GÄLLANDE BARN OCH UNGDOM

Danderyds kommun verkar för att barn och ungdomar skall ges möjlighet att växa upp under trygga och goda förhållanden. I detta ingår att uppväxten skall vara alkoholfri.

MÅL FÖR BARN OCH UNGDOMAR

Alkoholdebuten skall skjutas upp till lägst 18 år.

Minska berusningsdrickandet bland kommunens barn och ungdomar.

Nolltolerans mot narkotikaanvändning bland kommunens barn och ungdomar.

Minskad tillgänglighet av tobak, alkohol och narkotika för kommunens barn och ungdomar.

Ökad medvetenhet hos kommunens barn och ungdomar om riskerna med att kombinera alkohol/droger och trafik.

Ökad medvetenhet hos föräldrar och allmänhet om hur alkohol och droger påverkar barn och ungdomar.

³ Se bilaga 3, Konventionen om barns rättigheter

Ökat utbud av attraktiva drogfria miljöer och drogfria arrangemang för kommunens barn och ungdomar.
Riktade insatser för särskilt utsatta grupper och grupper med riskbeteende.

POLICY

Grunden för ett framgångsrikt främjande arbete och förebyggande insatser är samordning och struktur.

Det kommunala handlingsprogrammet är en inriktning av ovanstående arbete som skall konkretiseras och implementeras i de verksamheter som möter barn och unga.

De verksamheter som möter barn och unga och som berörs av det främjande och förebyggande arbetet skall ha planer för hur det långsiktiga arbetet skall bedrivas samt ha beredskap för hur verksamheten agerar vid mer akuta situationer.

Åtgärder

- Verksamheterna skall utarbeta lokala handlingsplaner. Handlingsplanerna skall utgå ifrån varje enskild verksamhets egna förutsättningar.
- De lokala handlingsplanerna skall revideras årligen och/eller i samband med verksamhetsförändringar.

INFORMATION OCH OPINIONSILDNING

Information och opinionsbildning är en viktig strategi för att bidra till diskussioner och skapa möten mellan ungdomar och vuxna.

Opinionsbildning är ett sätt att skapa ett samhälle som prioriterar det främjande och förebyggande arbetet och som håller dessa frågor levande.

Målet med information och opinionsbildning bör vara att öka medvetenheten hos allmänheten om alkohol och andra drogers negativa påverkan på våra barn och ungdomar i deras uppväxt. Målet är också att ungdomarna själva ges redskap som leder till att de gör egna hälsosamma val i förhållande till alkohol och andra droger.

Information och opinionsbildning skall ses i ett sammanhang och skall således följas av fortsatt arbete inom de verksamheter som möter barn och ungdomar.

Åtgärder

- Informationskampanjer - företrädesvis vid årets riskhelger såsom Valborg, skolavslutning, halloween och lucia. Socialkontor och fritidsgårdar i samarbete

ansvarar för dessa. Arbetet bör innefatta samverkan med ungdomar, föräldrar och skola.

- Kommunens hemsida skall utvecklas för att bättre fungera som en attraktiv informationskanal för föräldrar med tonårsbarn samt för att bättre möta föräldrars och ungdomars behov av information i alkohol- och drogfrågor. Ansvariga för denna utveckling är uppdragskontoret i samarbete med berörda verksamheter.
- Samarbetet med lokala media och ideella organisationer bör utvecklas för att kommunens arbete kring barn och ungdomar skall synliggöras. Varje enskild verksamhet ansvarar för att ta kontakt med lämplig media i frågor som är intressanta för allmänheten samt ideella organisationer som kan stärka opinionsbildningen.
- Föräldrar och ungdomar skall ges information om vart man vänder sig i frågor som rör ungdomar och droger. Varje enskild verksamhet har ansvar för att vägleda föräldrar och ungdomar till rätt instans.
- Skolorna bör erbjuda föräldrar och ungdomar informationstillfällen om alkohol- och drogförebyggande arbete.

SAMVERKAN

Ingen myndighet, förvaltning eller organisation kan ersätta föräldrarnas betydelse och ansvar för sina barn. Många vuxna kommer dock i kontakt med barn och unga i deras vardag och stödjer och formar indirekt de unga genom sin kontakt. Att barn och ungdomars uppväxt är fri från alkohol och andra drogers negativa inverkan är alla vuxnas ansvar och därmed en kammungemensam angelägenhet.

Ett främjande och förebyggande arbete bygger på en dialog mellan föräldrar, politiker, ideella organisationer, personal och inte minst ungdomarna själva.

Åtgärder

- Ungdomar skall ges reella möjligheter att vara delaktiga i det främjande och förebyggande arbete som berör dem. Delaktighet skapar en känsla av sammanhang. Ett forum där ungdomar kan vara med och påverka det alkohol- och drogförebyggande arbetet skall skapas. Projektet Ungt Fokus har ansvar för utformningen.
- Det är varje enskild verksamhets ansvar att arbeta för att barn och unga får relevant stöd i sin utveckling och att de känner till vart de skall vända sig när de behöver råd eller stöd i frågor som rör alkohol eller andra droger.
- Samverkan mellan kommunens personal, föreningsliv, landsting och kyrka skall utvecklas. Danderyds kommuns projekt Ungt Fokus har till uppgift att arbeta fram formerna för detta samarbete.

- Dialogen mellan kommunens föräldrar, politiker, personal och ideella organisationer skall intensifieras. Detta kan ske genom att föräldrar känner till vart de kan vända sig i frågor rörande ungdomar och droger samt genom att skapa mötesplatser för utbyte av idéer och tankar. Ansvaret vilar på varje enskild verksamhet.

TILLGÄNGLIGHET AV TOBAK, ALKOHOL OCH ANDRA DROGER

Begränsad tillgänglighet av tobak, alkohol och andra droger för barn och ungdomar under deras uppväxttid ger en positiv effekt vad gäller konsumtionen och är således en fungerande preventiv metod.

Åtgärder

- Att företagare känner till och efterlever de lagar som gäller vid försäljning av folköl och tobak är av yttersta vikt för att begränsa tillgängligheten. Tillsyn av folköl- och tobaksförsäljning i kommunen skall ske två ggr/år. Socialnämnden har ansvaret och arbetet sker i samarbete med närpolisen.
- Vid upprepade eller allvarliga försummelser kan kommunen förbjuda affärsinnehavaren att sälja folköl upp till 12 månader. Socialnämnden, i egenskap av tillsynsmyndighet, utfärdar eventuella förbud.
- Dialogen mellan företagare och tillsynsmyndigheten skall utvecklas. Ansvaret vilar på socialnämnden.
- Metoderna för tillsynen skall ses över. Möjligheterna att genomföra inköpsförsök bör prövas. Socialnämnden har ansvaret för denna utveckling.
- Antilångningsarbete i form av kampanjer och informationsbildning skall ske regelbundet. Socialnämnden har det yttersta ansvaret. (Se vidare under rubriken BARN: Information och opinionsbildning).

KUNSKAP OCH UTVECKLING

Folkhälsoarbete är ett relativt nytt vetenskapsområde och är i ständig utveckling. Att mäta det preventiva arbetet är inte helt enkelt eftersom arbetet inriktar sig på att undvika att situationer skall uppkomma. Utvärderingar av effektiva metoder och verk samma program utvecklas ständigt. Det är därför viktigt att det preventiva arbetet bedrivs dels utifrån lokal kunskap men också utifrån aktuell forskning.

Åtgärder

- Utbildningsplanen anger som ett av skolans mål att eleverna skall ges information om riskerna med tobak, alkohol och andra droger. I Danderyds kommun har varje enskild skola ansvar för utformning och upplägg av denna undervisning.
- Elevhälsan i skolorna är en viktig resurs för exempelvis kompetensutveckling av personal gällande förebyggande frågor.
- Skolans arbete skall kompletteras med kommunövergripande satsningar för ungdomar.
- Det är av vikt att Danderyds kommun håller sig ajour vad gäller kunskapsutveckling på området genom att exempelvis erbjuda temaföreläsningar för personal och innevånare.
- I Danderyd saknas idag redskap för att följa ungdomssituationen på längre sikt och för att kunna mäta och utvärdera gjorda insatser och uppsatta mål.

Projektet Ungt Fokus har tagit fram en livsstilsundersökning som ska fungera som ett sådant instrument. Varje verksamhet får möjlighet att använda detta statistikinstrument för den egna utvärderingen.

MILJÖARBETE

De miljöer där ungdomar vistas som exempelvis skola, fritidsgårdar och samlingsplatser spelar en betydelsefull roll i det alkohol- och drogförebyggande arbetet och för att ungdomarna skall få en god och trygg uppväxt.

Åtgärder

- Föräldrarna bär det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar vistas i lämpliga miljöer.
- Skolan och fritidsgårdarna skall i samverkan med föräldrar, socialtjänst och andra organisationer verka för att det genomförs aktiviteter som motverkar tidig alkoholdebut.

INSATSER FÖR BARN OCH UNGDOMAR I RISKZON

Det bästa sättet att förebygga alkohol- och drogmisbruk är att tillse att barn och ungdomar inte ges tillfälle att utveckla missbruk. Ju tidigare man uppmärksammar unga som är på väg att utvecklas ogynnsamt desto större är möjligheterna att bryta en negativ utveckling för den unge.

Åtgärder

- När unga visar tecken på att utvecklas ogynnsamt är det i första hand föräldrarnas ansvar att förhindra att den unge far illa. Kommunens personal har därmed ett ansvar att tillse att föräldrar informeras och involveras när unga visar tecken på ovanstående.
- Uppsökande arbete i offentliga ungdomsmiljöer. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt barn och ungdomar som visat tecken på en ogynnsam utveckling. Socialnämnden har det yttersta ansvaret. Arbetet sker i samarbete med kultur- och fritidsnämnden.
- Öka samverkan mellan de kommunala verksamheterna, landsting, polis och föreningsliv med syfte att tidigt stödja barn och ungdomar i riskzon.

VÅRD OCH BEHANDLING

Kommunen har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar som bor och vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

I socialtjänstlagen regleras den enskildes rätt. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd i form av stöd och hjälp, behandling, vård och omsorg. Den enskilde skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen av erbjudna insatser.

Åtgärder

- Vård och behandlingsinsatser gällande barn och ungdomar skall bedrivas med hög rättssäkerhet och professionalitet samt med respekt för den unges integritet. Socialnämnden har ansvaret för vård och behandlingsinsatser.

VUXNA

De flesta vuxna använder alkohol måttfullt och på ett sådant sätt att det inte vållar problem, varken för dem själva eller samhället.

Samtidigt uppgår de alkohol- och drogrelaterade kostnaderna för Sverige till minst 150 miljarder kronor per år. Arbetet för att förhindra att alla människor, vuxna som barn, skadas av alkohol och andra droger måste därför ses som angeläget.

VISION GÄLLANDE VUXNA

Danderyds kommun verkar för att förhindra sociala, medicinska och ekonomiska skadeverkningar som är alkohol- och drogrelaterade.

MÅL FÖR VUXNA

Ingen alkohol eller narkotika skall förekomma under graviditet, i trafiken eller på arbetsplatsen.

Öka medvetenheten om skadeverkningarna av alkohol och andra droger.

Minska alkoholens sociala, medicinska och ekonomiska konsekvenser.

Ett narkotikafritt samhälle.

Tidigare nå individer med begynnande missbruk för att erbjuda adekvat stöd och behandling.

VÅRD OCH BEHANDLING

Socialnämnden i Danderyds kommun har det yttersta ansvaret för att vuxna som är i behov av råd, stöd och behandling för sitt missbruk av alkohol eller andra droger erbjuds adekvat hjälp.

Arbetet skall, med hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation, inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall vidare bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet.

Åtgärder

- Öka samverkan med landstingets beroendemottagning, landstingets primärvård samt vårdgivare i syfte att upprätta samverkansavtal. Ansvaret vilar på socialnämnden.
- Sprida information till kommunens innevånare om vart man kan vända sig i frågor gällande alkohol och andra droger. Ansvaret vilar på socialnämnden.

SERVERINGSTILLSTÅND OCH TILLSYN

Sedan 1996 har kommunen ansvaret för serveringstillstånd av alkoholhaltiga drycker. Kommunen har vidare ansvaret för tillsynen av restaurangverksamheten samt tillsynen av försäljningen av folköl och tobak. Arbetsuppgifterna vilar på socialnämnden.⁴

Serveringstillstånden regleras i alkohollagen 1994:1738.

Åtgärder

- Socialnämnden skall i förebyggande syfte vägleda tillståndshavarna och dem som söker serveringstillstånd.
- Socialnämnden skall vid tillståndsgivning noggrant pröva kunskaper om tillämplig lagstiftning, ekonomisk skötsamhet och hur rörelsen finansierats. Vid missförhållanden är kommunen skyldig att överväga att återkalla serveringstillstånd eller meddela varning.
- Socialnämnden skall vid sin bedömning av tillstånd ta hänsyn till skolors och andra ungdomsmiljöers närhet.
- Socialnämnden skall i sitt arbete med serveringstillstånd och tillsyn av restaurangverksamheten samverka med polis-, skatte- och kronofogdemyndigheterna samt länsstyrelsens alkoholenhet.
- Tillsynen av folköls- och tobaksförsäljningen genomförs två gånger per år i samarbete med närpolisen. (se vidare under rubriken BARN: *Tillgänglighet av tobak, alkohol och narkotika*)

⁴ För utförligare dokument om kommunens riktlinjer, se Riktlinjer för serveringstillstånd och tillsyn enligt alkohollagen (AL) och tobakslagen, antagna av socialnämnd 2003-05-27.

Bilaga 1

Trender och statistik

Svenska folkets dryckesvanor

Det har skett en ökning av alkoholkonsumtionen åren 1996-2000, ökningen är kraftigare bland män än bland kvinnor och tydligare bland de yngre.

Antalet dryckestillfällen bland både män och kvinnor har ökat och vad gäller öl och vin har även mängden per tillfälle ökat. En mindre ökning av antalet hög (risk) konsumenter har kunnat påvisas.⁵

Siffror från systembolagets statistik⁶ visar att försäljningen ökat med 10 % under 2002. En del av förklaringen tros bero på ändrade dryckesvanor.

Slutligen träder nya införsregler för alkohol från utlandet i kraft den 1 januari 2004⁷. De nya reglerna innebär en ökad tillgänglighet som kan komma att påverka dryckesvanorna ytterligare.

Ungdomar och alkohol

Alkoholkonsumtionen bland elever i åk 9 har enligt undersökningar av CAN⁸ ökat sedan början av 1990-talet och ligger idag något högre än nivåerna på 1970-talet.

Berusningsdrickandet har ökat, idag är det lika vanligt att pojkar och flickor upplever sig berusade varje eller nästan varje gång de dricker⁹.

Ungdomar och narkotika

Sedan 1990-talets början har det i Sverige skett en fördubbling av andelen ungdomar som använt narkotika. År 2002 ligger siffran på 8% av både pojkar och flickor som provat narkotika¹⁰.

Samtidigt kan man konstatera att även antalet ungdomar som erbjudits men tackat nej har fördubblats.

⁵ Den svenska supen i det nya Europa, Nya villkor för alkoholprevention: en kunskapsöversikt. Sven Andréasson (red.) Statens folkhälsoinstitut.

⁶ Källa: Systembolaget

⁷ Mängdangivelser fr.o.m. 1/1 2004: 10 liter starksprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin, 110 liter öl.

⁸ Skolelevers drogvanor 2002 från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Undersökningen baseras sedan 1971 på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9. År 2002 deltog 5 349 elever

⁹ Behovsanalys Ungdom och missbruk, slutrapport nr 8

¹⁰ Skolelevers drogvanor 2002 från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Undersökningen baseras sedan 1971 på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9. År 2002 deltog 5 349 elever.

Det har också konstaterats att ungdomar i Stockholms län har provat narkotika i större utsträckning än i övriga riket¹¹.

Bilaga 2

Nationella handlingsplaner

Den ökade internationaliseringen har skapat förändrade förutsättningar för svensk alkoholpolitik. Tidigare instrument som att påverka tillgängligheten via det s.k. prisinstrumentet har försvagats. Samtidigt finns en ökande oro kring narkotikans utbredning i det svenska samhället. Med anledning av detta har regeringen de senaste åren presenterat två handlingsplaner, **Nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador 2001-2005** samt **Nationell narkotikahandlingsplan**.

Regeringen påtalar i den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador att *"kommunerna framöver kommer att få en viktigare roll än tidigare när det gäller att utveckla och samordna insatser inom samtliga arenor på lokal nivå, såväl vad gäller att på vissa områden begränsa tillgängligheten på alkohol som att minska efterfrågan"*. Regeringen påtalar även vikten av att kommunerna upprättar egna alkoholpolitiska handlingsprogram.

Faktablad från Regeringskansliet gällande de nationella handlingsplanerna bifogas denna bilaga.

¹¹ Behovsanalys Ungdom och missbruk, slutrapport nr 8

Bilaga 3

Konventionen om barnets rättigheter

Den 20 november 1989 antog FN konventionen om barnets rättigheter. Konventionen har ratificerats av nästan alla världens länder, Sverige var ett av de första.

Riksdagen har antagit en strategi för att säkerställa att barnkonventionens bokstav och anda präglar allt beslutsfattande som rör barn. Till barn räknas alla människor under 18 år, om inte barnet blir myndig tidigare enligt gällande lagstiftning.

Kommuner rekommenderas att inrätta system för att säkerställa att barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet.

Utdrag ur: **Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter**

Artikel 3

” Vid alla åtgärder som rör barn /.. / skall barnets bästa komma i främsta rummet.”

Artikel 12

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”

Artikel 33

”Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olovlig användning av narkotika och psykotropa ämnen¹² såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.”

¹² Enligt definition från CAN: Exempel på psykotropa ämnen är lugnande medel och sömnmedel som ej är läkarföreskrivna.

